

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
3. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
6. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
7. Братах Л. Інформаційна безпека України в умовах дезінформаційного впливу: загрози, виклики, механізми реагування. Вісник *Прикарпатського університету*. 2025. URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/582>

ПАВЛІЧЕНКО Владислава Іванівна,

здобувач вищої освіти

інституту права та безпеки

Одеський державний університет

внутрішніх справ,

м. Одеса

Науковий керівник:

ЦЕРКОВНА Олена Володимирівна,

кандидат юридичних наук, доцент

професор кафедри цивільно-правових дисциплін

Одеський державний університет

внутрішніх справ,

м. Одеса

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Становлення правової держави в Україні передбачає забезпечення стабільності цивільно-правових відносин, серед яких спадкове право займає важливе місце. Спадкування – один із ключових механізмів передачі майнових прав, що має глибоке соціальне, правове та моральне значення. В умовах воєнного стану, запровадженого в Україні у зв'язку з широкомасштабною збройною агресією РФ, функціонування цього інституту зазнало значних змін і викликів.

Розвиток спадкових відносин в Україні обумовлений введенням в країні правового режиму воєнного стану з 24 лютого 2022 року. Питання упорядкування спадкових відносин, які мають безпосереднє відношення до проблематики власності,

виконання зобов'язань, юридичної відповідальності, відшкодування збитків, завжди входять до переліку надзвичайно важливих для суспільства, а в умовах воєнного стану поготів, особливо щодо місця відкриття спадщини та строків для прийняття спадщини [1, с. 198].

Воєнні дії спричиняють низку юридичних і практичних проблем у сфері спадкування: від обмеженого доступу до нотаріальних послуг і складнощів у встановленні фактів смерті – до втрати документів і переміщення осіб. Це зумовлює необхідність не лише перегляду окремих положень чинного законодавства, а й розробки спеціальних процедур, здатних забезпечити реалізацію спадкових прав громадян в умовах надзвичайної правової ситуації.

Метою даної наукової роботи є аналіз особливостей правового регулювання спадкових відносин в умовах воєнного стану, виявлення основних проблем практичного характеру та пошук можливих шляхів їх вирішення. Об'єктом дослідження є спадкові правовідносини в період дії правового режиму воєнного стану, а предметом – особливості нормативно-правового забезпечення та нотаріальної практики у відповідних умовах.

Запровадження воєнного стану істотно впливає на функціонування різних сфер суспільного життя, у тому числі й на сферу спадкових правовідносин. Воєнні дії створюють низку об'єктивних труднощів для реалізації спадкових прав громадян, що зумовлює необхідність адаптації механізмів правового регулювання до умов надзвичайної ситуації.

Однією з найбільш суттєвих проблем є ускладнення встановлення місцезнаходження спадкоємців, а також отримання достовірної інформації щодо їхнього правового статусу – зокрема, факту життя, смерті, зникнення безвісти чи перебування на тимчасово окупованих територіях або в зоні бойових дій. Такі обставини значно ускладнюють відкриття спадщини, дотримання процесуальних строків та належне оформлення спадкових прав.

Крім того, воєнний стан може впливати і на склад спадкового майна. Зокрема, в окремих випадках можливе примусове відчуження майна для забезпечення оборонних потреб держави, реквізиція майна, його пошкодження або знищення внаслідок бойових дій. Це, своєю чергою, породжує додаткові питання щодо визначення обсягу спадщини, компенсації вартості майна та захисту майнових інтересів спадкоємців.

Складність правового регулювання спадкових відносин в умовах воєнного стану також обумовлена обмеженим доступом до нотаріальних послуг, державних реєстрів та судового захисту в окремих регіонах України. У зв'язку з цим особливого значення набуває забезпечення ефективного механізму реалізації спадкових прав, а також удосконалення законодавчих процедур щодо продовження строків прийняття спадщини, встановлення фактів, що мають юридичне значення, та підтвердження правового статусу осіб.

В умовах воєнного стану розширено коло осіб, які можуть посвідчувати заповіти, прирівняні до нотаріальних. Зокрема, це можуть бути командири військових частин, начальники медичних установ та інші уповноважені особи. Це дозволяє забезпечити реалізацію права на спадкування навіть у складних умовах [4].

Щодо визначення строків прийняття спадщини, у разі, якщо особа померла під час воєнного стану і державна реєстрація смерті проведена пізніше, ніж через один місяць після її смерті, строки для прийняття спадщини обчислюються не з моменту фактичної смерті, а з моменту реєстрації смерті державними органами.

Для врегулювання питань нотаріального посвідчення заповіту, строків прийняття та місця відкриття спадщини вже в умовах воєнного стану Кабінет Міністрів України прийняв в лютому – червні 2022 року відповідні постанови, які в подальшому були визнані такими, які суперечать ЦК України та законам України. Натомість були прийняті – Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини» від 8 листопада 2023 року № 3449-IX, Закон України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини» від 8 листопада 2023 року № 3450-IX, змін зазнав також Закон України «Про нотаріат» [1, с. 198].

Дуже цікавим є те, що у своїй науковій доповіді «Особливості здійснення спадкових прав в умовах воєнного стану» Ірина Дзера зазначає, що введення воєнного стану в Україні зумовило прийняття низки нормативних актів, спрямованих на забезпечення здійснення спадкових прав. Зокрема, Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 164 встановила норми щодо продовження строків для прийняття спадщини, обмеження переліку нотаріусів, які вчиняють нотаріальні дії щодо цінного майна, та можливість вчинення деяких видів нотаріальних дій без використання спеціальних бланків. [3, с. 32]

Для вирішення існуючих проблем необхідно вжити кілька ключових заходів. Зокрема, на нормативно-правовому рівні необхідно провести узгодження всіх положень, що стосуються строків прийняття спадщини, місця її відкриття та процедури оформлення спадкових прав. Також пріоритетним має стати розвиток дистанційних технологій. Впровадження електронного документообігу, цифрових підписів, відеоідентифікації та створення єдиної онлайн-платформи для моніторингу роботи нотаріусів допоможе спадкоємцям здійснювати оформлення спадкових прав незалежно від їхнього місцезнаходження. При цьому інформаційна підтримка громадян, особливо внутрішньо переміщених осіб, організація консультаційних центрів та гарячих ліній допоможуть роз'яснити нові правила, строки та процедури, що діють у воєнний період. Для цього є необхідним створення ефективного механізму взаємодії між нотаріусами, органами місцевого самоврядування та судовими інстанціями [8, с. 354].

Вважаємо, умови воєнного стану в Україні значною мірою вплинули на реалізацію права громадян на спадкування, що зумовило потребу в адаптації спадкового законодавства до нових реалій. Війна призвела до обмеженого доступу до нотаріальних послуг, втрати документів, порушення строків прийняття спадщини та ускладнень у посвідченні заповітів. У відповідь на ці виклики держава вжила низку заходів – запроваджено екстериторіальність ведення спадкових справ, розширено коло осіб, уповноважених на посвідчення заповітів, та передбачено правові механізми для подолання процедурних труднощів.

Однак, попри ці кроки, правозастосовна практика все ще стикається з чималою кількістю проблем, які вимагають подальшого наукового осмислення та законодавчого врегулювання. Вирішення цих питань можливе лише за умови вдосконалення правової бази, забезпечення стабільного доступу громадян до юридичних послуг, а також належного інформування населення щодо нововведень у сфері спадкового права. Таким чином, ефективне функціонування інституту спадкування в умовах воєнного стану є не лише правовим, а й соціальним викликом, відповідь на який має формуватися на перетині законодавства, судової практики та гуманітарної чутливості.

Список використаних джерел

1. Горпинич Л.І. Генезис правового регулювання спадкових відносин в незалежній Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Серія ПРАВО. Випуск 87: частина 1. С. 195-200.
2. Горпинич Л.І. Спадкові відносини в умовах воєнного стану: особливості правового регулювання. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 6. С. 212–216.
3. Дзера І. О. Особливості здійснення спадкових прав в умовах воєнного стану. *Сучасні виклики приватного права в умовах війни: збірник наукових праць учасників круглого столу* (1 лютого 2024 року, Київ, Україна). Київ: НаУКМА, 2024. С. 32–36. <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/62b0ce6b-c4fa-4e68-bc4a-38f6f1329f5e>
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини: Закон України від 8 листопада 2023 року. *Відомості Верховної Ради*. 2023. № 96. Ст. 388.
5. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини: Закон України від 8 листопада 2023 року. *Відомості Верховної Ради*. 2023. № 96. Ст. 389.
6. Старина А., Фокша, Л. Правове регулювання спадкування за законом в Україні. *UNIVERSUM*. 2025. Вип. 22. С. 24–30.
7. Тімуш І. С., Коваль І. В. Особливості спадкування в умовах воєнного стану в Україні. *Юридичний вісник*. 2023. № 4 (69). С. 144–145.
8. Юніна М.П., Буякова І.О. Проблемні аспекти спадкування в умовах воєнного стану та можливі шляхи їх вирішення. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Випуск 03. Ч. 1. С. 351-355.